וכתיב ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור מתחלת קציר. וכתיב ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם אם העם חטאו, ראשי העם מה חטאו? אמר רב יהודה אמר רב- אמר לו הקב"ה למשה: חלק להם בתי דינין. מ"ט, אילימא משום שאין דנין שנים ביום אחד והאמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין? אלא כדי שישוב חרון אף מישראל: דיני ממונות גומרין בו ביום כו': מנהני מילי? א"ר חנינא דאמר קרא מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים. ורבא אמר מהכא אשרו חמוץ= אשרו דיין שמחמץ את דינו, ואידך אשרו חמוץ ולא חומץ ואידך האי מלאתי משפט מאי עביד ליה? כדר' אלעזר אמר ר' יצחק- דא"ר אלעזר אמר רבי יצחק כל תענית שמלינין בו את הצדקה כאילו שופך דמים שנאמר מלאתי משפט צדק וגו', וה"מ בריפתא ותמרי, אבל בזוזי- חיטי- ושערי לית לן בה: לפיכך אין דנין כו': מ"ט, משום דלא אפשר היכי ליעבד לידייניה במעלי שבתא וליגמריה לדיניה במעלי שבתא דילמא חזו טעם לחובה ובעו למיעבד הלנת דין לדייניה במעלי שבתא וליגמריה בשבתא (א): וליקטליה בשבתא? אין רציחה דוחה את שבת וליקטליה לאורתא? נגד השמש בעינן, וליגמרי' לדיניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא? נמצא אתה מענה את דינו נדייניה במעלי שבתא ונגמריה בחד בשבתא? מינשו טעמייהו, אף על גב דשני סופרי הדיינין עומדים לפניהם וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין נהי דבפומא כתבין, ליבא דאינשי אינשי, הלכך לא אפשר; א"ל ר"ל לר' יוחנן ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו: ומה עבודה שדוחה שבת, קבורת מת מצוה דוחה אותה, מולאחותו כדתני' לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו מה ת"ל: הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו

ושמע

ותקח רצפה בת איה וגו'. אלמא מגולין היו לפי שתלויין על העצים ולאי משום "לא תלין נבלתו וגו'" הא שנינן לה ביבמות (דף עט.) מוטב תיעקר אות אחת בתורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא שיהו הכל רואין אותן ושואלין מה טיבן של אלו-אלו בני מלכים הם ופשטו ידם בגרים גרורים: **חלק להם בתי דינים.** והכי קאמר "קח כל ראשי העם" והולך אותם לבתי דינים הרבה וידונו את עוברי העבירה "והוקע אותם" את המחויבין מפני שנצמדו לבעל פעור, ועובד עבודת כוכבים בסקילה וכל הנסקלין נתלין כדאמרינן (*בארבע מיתות (דף מה:)): **שאין.** ב"ד אחד דן שנים ביום אחד: **אלא בשתי מיתות.** הוא דאין דנין לפי שאין זו דומה לזו וצריך למצוא טעם לדבריהם כאן וכאן ואתי לאקלקולי שמא לא יחפשו ככל הצורך: **אבל במיתה אחת.** ועבירה אחת דנין: **אלא.** כדמוכח קרא (במדבר כה) וישוב חרון אף וגו' כשהקב"ה רואה שכולם עסוקים בדבר ומקנאין לכבודו: **צדק ילין בה.** רגילין היו מתחלה להלין את הדין כדי לצדקו, ועתה כשאין עושים כן הרי הן כמרצחין: **שמחמץ את דינו.** שמשהא אותו וממתין כדי להוציאו לאמיתו: **ואידך.** מיבעיא ליה להך דרשה דאמר בב"ק (דף מו: ע"ש) מנין שנזקקין לתובע תחלה כגון התובע את חבירו לדין שהלוהו ואינו משלם וזה טוענו משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד, נזקקין תחלה ב"ד לתביעת התובע עד שיהא ממונו בידו ואחר כך נזקקין לדין המשכון: **אשרו חמוץ.** החזיקו את הנגזל ולא את הגוזל: **כל תענית וכו'.** רגילין היו בלילי תענית לעשות צדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו נמצאו עניים רעבים שנשענו על כך: **וה"מ.** במקום שרגילין לחלק ריפתא ותמרי דבר המוכן לאכול: **אבל זוזי וחיטי ושערי.** לא נשענו העניים עליהם אותו הלילה ולית לן בה עד למחר: **דלמא חזו טעמא.** היום לחובה ובעו למיעבד הלנת דין ונמצא גמרו בשבת ואי אפשר כדמפרש דאין מיתת ב"ד דוחה שבת: **לידייני במעלי שבתא ונגמרים בחד בשבתא.** וכל זמן שלא נגמר הדין לא הוי עינוי הדין דכל שעה מצפה להצלה אבל כשנגמר, כל היום מצפה למיתה והוי עינוי הדין: **מינשי להו טעמייהו.** שנשאו ונתנו ודקדקו ביום ראשון: **ליבא דאינשי אינשי.** ליבא דאינשי לא כתבי ואף על גב שזכור לו יסוד הטעם, נשכח מלבו ישובו לטעמו, ואין יכול לייסבו לתת טעם הגון כבראשונה: **ותהא קבורת מת מצוה כו'.** ר"ל לאו אמתני' בעיא מר' יוחנן אלא בעלמא וסדרוה מסדרי הגמ' כאן משום דסופה לשאול ותהא מיתת ב"ד דוחה שבת: **ולאחותו מה ת"ל.** גבי נזיר כתיב "על נפש מת לא יבא" וכתיב בתריה "לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו" וכולהו יתירי נינהו דהא (*מכל נפשות) משתמע ודרשינן להו בספרי אביו מה תלמוד לומר הא לא בא אלא להוציא מת מצוה שמותר ליטמא לו לאמו מה תלמוד לומר גגופיה לא איצטריך, ולהתיר מת מצוה הא מאביו נפקא, אלא להביא שאם היה זה נזיר כהן דיש עליו שתי קדושות אין הכתוב מוהירו (ג)ליטמא אלא לאמו ולשאר קרובים אבל מטמא למת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר? שאם היה זה נזיר כהן גדול דקדושתו חמורה שאף בלא נזירות אסור ליטמא לקרובים אף על פי כן לאחיו הוא דלא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה ואם אינו ענין לנזיר גרידא ולא לכהן הדיוט נזיר תניהו ענין לנזיר וכ"ג, לאחותו מה תלמוד לומר הרי שהיה כ"ג ונזיר והולך לשחוט את פסחו דאיכא מצות טובא אפ"ה לאחותו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה:

אבל במיתה אחת דנין. והא דתני בתוספתא אין דנין שנים ביום אחד אפי' נואף ונואפת בפרק נגמר הדין (לקמן דף מו.) מוקמי לה בבת כהן ובועלה דהיא בשריפה ובועלה בחנק:

אשרו חמוץ ולא חומץ. פ"ה לכדדרשינן בפרק שור שנגח את הפרה (ב"ק דף מו: ושם) מניין שנזקקין לתובע תחלה כגון שתובע את חבירו שהלוהו מנה ואינו משלם וזה משיבו משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד נזקקין לתובע תחלה עד שיהא ממונו בידו ואח"כ נזקקין לדין משכון וי"ל שיש שטר למלוה דלא מהימן ליה במיגו דאי בעי אמר פרעתיך דא"ל לפורעו בעדים ואע"ג דאטרוחי ב"ד תרי זימני לא מטרחינן כדאמר בפ' המקבל (ב"מ ד' קי.) בההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא ומלוה אמר ג' ולוה אמר ב' ומסיק (ג) והיכא דקדים מלוה ואכל פירי דג' שנין לא מפקינן מיניה משום דאטרוחי בי דינא שתי זימני לא מטרחינן התם היינו טעמא כדמסיק מילתא דעביד לאיגלויי אבל הכא משום דברים בעלמא דקאמר לוה לאישתמוטי לא שבקינן מלהוציא מידו מיהו תימה היכי דמי אם יש לו עדים מזומנין ללוה או שטוען דבתוך ל' יום יביא עדים נמתין ליה דאפי' שואל זמן לפרוע יהבינן ליה זמן ל' יום ואי טוען שיביא עדים לאחר ל' יום בלא קרא נמי לא לייתינן ליה והיכא דזיילי ניכסי קאמר התם דנזקקין(ד) לנתבע תחלה ואמאי וכי ימתינו לאחר שנה או שנתים וי"ל ולדחוק דאמר פלוני ופלוני היה שם ויודע בזכותו וידוע דהכי הוא וריב"א פירש דנזקקין לתובע תחלה פירוש היינו לקבל עדיו תחלה וכ"מ אם ימותו עדיו של נתבע או ילכו למדינת הים ותימה דלא גרע מהיכא דזיילי ניכסי וי"מ שזה תובע שחבל בו והנתבע אומר שיביא עדים היום או למחר משאר תביעות שיש לו עליו דנזקקין לתובע תחלה דקי"ל בפרק החובל (ב"ק דף נח.) דאין נותנין זמן לחבלות:

ליגמריה לדיניה בשבתא. אע"ג דתנן בפ' משילין (ביצה דף לו:) אלו הן משום שבות לא דנין היינו דוקא דיני ממונות גזירה שמא יכתוב אבל דיני נפשות אין לאסור מטעם זה שכבר כתבו מאתמול דברי המזכין ודברי המחייבין:

אין רציחה דוחה את השבת. בשריפה ניחא אפילו למ"ד מקלקל בהבערה פטור דיש בה חילול שבת משום פתילה דאמר (יבמות דף ו:) מה לי בישול פתילה מה לי בישול סממנים ובשאר חייבי מיתות נמי אפי' למ"ד (כתובות ה:) דמקלקל בחבורה פטור הכא חשיב תיקון דיש לו כפרה:

לאביו ולאמו. לאמו דרשי' לכהן ונזיר ואע"ג דנזיר חמור דאין מיטמא לקרובים וכהן הדיוט מיטמא לקרובים מ"מ ס"ד דמיתסר טפי משום כהן הדיוט כיון דאיכא תרתי ועוד כהן הדיוט עדיף שזה קדושתו לעולם וזה אין קדושתו לעולם כדאמרינן בנזיר בפ' כהן גדול (דף מז:):

הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו. פ"ה הרי שהיה כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו וקשה דפריך מיניה בפ' טבול יום (זבחים דף ק.) מעובדא דיוסף הכהן שמתה אשתו בע"פ וטימאוהו ומאי קושיא שאני הכא דאיכא מצות טובא ע"כ נראה לפרש דבהולך לשחוט הפסח לבד איירי או למול את בנו ואינו לא כהן גדול ולא נזיר וכן משמע מדלא קתני הרי שהיה כ"ג ונזיר והולך לשחוט את פסחו כדתני באחריני והא דתני אמרת לא יטמא משום דלא אתי עשה דטומאת קרובים וידחה עשה דפסח או דמילה שיש בו כרת ועוד יש ליישב פי' הקונט' דאי משום הולך לשחוט את פסחו לחודיה לא נמנע מלטמא כי הוי נמי בהדי אחריני אין בכך כלום דלא דמי לכהן הדיוט כדפרישית לעיל דקדושתן קדושת עולם:

שבת

עין משפט נר מצוה

מב א ב מיי' פרק י"ד מהלכות סנהדרין הלכה י:

מג ג מיי' שם פי"ח הלכה א:

מד ד מיי' שם פרק כ הלכה ד ה סמג עשין צו טוש"ע חו"מ סימן י סעיף א:

מה ה ו מיי' פ"ט מהל' מתנות עניים הל"ד טור ושו"ע יו"ד סימן רנו סעיף ג:

מו ז מיי' פי"א מהל' סנהדרין הלכה ב:

מז ח מיי' שם ופכ"ד מהלכות שבת הל"ז:

מח ט מיי' פ"ד מהלכות ביאת מקדש הל' ט י:

נושא

ב' מקורות להלנת דין בדיני נפשות

◆

רבינו חננאל

והוקע אותם לה' נגד השמש. ומניין להוקעה שהיא תלייה שנאמר והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה'. אם העם חטאו ראשים מה חטאו אמר רב אמר לו הקב"ה למשה חלק להן בתי דינים מה טעמא לפי שאין דנין שנים ביום אחד. איני והאמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין אלא להשיב חרון אף: דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה כו'. מנא לן א"ר חנינא דאמר קרא מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים. כלומר כיון שאין מלינין בדין כאלו הן מרצחים: רבא אמר אשרו חמוץ. אשרו דיין שמחמץ את דינו. כלומר מאריך ואינו חותכו כמו מצה. אלא ממתין עד שיחמיץ. ר' אלעזר דריש האי קרא צדק ילין בה ועתה מרצחים כל המלין צדקה. כלומר כל הפוסק לתת צדקה לעניים ומלינה ואינו נותנה מיד מרצחין הן. וה"מ בריפתא ותמרי שעיני עניים נשואות בהן ומצפין להן כדי

שיאכלו אותן בערב ואין מכינין להן מאי שיאכלו וכיון שלא נתן להן זה נמצאו מתים הלילה כולו ברעב. אבל זוזי וחיטי ושערי לית לן בה: לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב. מאי טעמא לפי שאין הריגת ב"ד דוחה לא שבת ולא יו"ט כו'. פשוטה היא. ואי אמרת לידייניה במעלי שבתא וליגמריה בחד בשבא. מינשו לטעמייהו. ואע"ג דכתבין הוו דברי כל אחד ואחד נהי דכתבי טעמי דפומא דליבא דאינשי לא כתבי. ואקשינן ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו. ומה עבודה שדוחה שבת קבורת מת מצוה דוחה אותה. דתניא ולאחותו מה תלמוד לומר מופנה הוא דלא הוה צריך ליה ומה אם לאביו ולאמו

מסורת הש"ס

[נ"ל בנגמר הדין (דף מה:)]

לקמן מו.

[נ"ל א"ר חמא בר חנינא]

[יומא לג:]

[לעיל ז. לה.]

לעיל לד. לקמן נו:

נהי דפומא כתבין כצ"ל רש"ל

ברכות יט: מגילה ג: נזיר מח: זבחים ק.

[צ"ל מעל נפש]

* במדבר כה: ד

ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש וישוב חרון אף ה' מישראל

הגהות הב"ח

(א) גמ' במעלי שבתא וליגמריה לדיניה בשבתא: (ב) רש"י ד"ה ולאמו וכו' אין הכתוב מוהירו שלא יטמא וכו' דלאו מטמא אבל: (ג) תוס' ד"ה אשרו וכו' ומסיק דהיכא וכו' בי דינא תרי זימני וכו' לאיגלויי היא אבל: (ד) בא"ד קאמר התם דנזקקין. נ"ב עיין בר"ס הפרה בדף מ"ו וכתוס' שם: